

УДК 378[81`367:811.161.2]
DOI: 10.31376/2410-0897-2026-2-61-67

УРОК ЯК КОМУНІКАТИВНА ПОДІЯ: ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дружененко Раїса Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
e-mail: raisadruzhnenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7002-4273

У статті порушено проблему сучасних вимог до уроку української мови, зокрема уроку як комунікативної події. Методологічною базою дослідження стали фундаментальні положення з комунікативної педагогіки, комунікативної дидактики, лінгводидактики, психології, лінгвістики, що допомогли усвідомити комунікативне спрямування сучасного уроку української мови та зрозуміти актуальність теми. Метою публікації є теоретичне обґрунтування комунікативного спрямування уроку української мови та ролі вчителя як ініціатора навчального спілкування, а також презентація методичних рекомендацій щодо формування професійної комунікативної компетентності майбутнього вчителя української мови в системі навчальної програми «Методика викладання філологічних дисциплін. Методика викладання української мови». Результати навчання за запропонованою методичною системою підтвердили її продуктивність.

Ключові слова: методика викладання української мови, майбутній учитель української мови, урок української мови, професійна комунікативна компетентність учителя, комунікативна дидактика.

Постановка проблеми. Проблема сучасного уроку української мови не нова в лінгводидактичному дискурсі, а проте така, до якої завжди науковці виявляли особливий інтерес. Указаний напрям представлений низкою досліджень, що презентують наукові погляди про феномен уроку, його специфіку, класифікаційні ознаки, структуру, мету і завдання, умови проведення, забезпечення інструментарієм, відповідність сучасним науковим і освітнім тенденціям тощо. Наукове обґрунтування комунікативної складової сучасного уроку української мови зумовлене зміною пріоритетів в освітній галузі, оновленням засадничих педагогічних і дидактичних положень та вимог до уроку як основної форми навчання, що супроводжуються особливою увагою до вчителя як комунікативної особистості. Науковці вбачають у впровадженні комунікативно орієнтованого освітнього простору вимогу і потребу сьогодення. У зв'язку з цим у світлі концепції якісної вищої освіти в програмі підготовки майбутнього вчителя пріоритетним стає завдання формування професійної комунікативної компетентності. Зважаючи на це, запроповану тему вважаємо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Задля осмислення та оптимальної реалізації мети дослідження здійснено моніторинг наукових результатів з озвученої проблеми. Виявлено: дослідження сучасного уроку – проблема доволі популярна в науковому просторі. За нашими спостереженнями, утрадиційними в науковому дискурсі є загальнодидактичні й лінгводидактичні засади про урок як основну форму навчання в школі (його природу, зміст, структуру, типологію тощо), про мету і завдання уроку української мови (формування компетентного мовця), про сучасні підходи до навчання на уроці в ЗЗСО (особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, технологічний тощо), про оптимальні технології сучасного уроку (інтерактивна, дистанційна, критичного мислення, ігрова, інтегративна тощо); мовознавчі концепції, що ґрунтуються на ідеях комунікативної лінгвістики (мова як функційна система, комунікативний феномен, контекстний та ситуаційний характер мовної системи, спілкування як обмін інформацією, сприйняття, взаємодія), лінгвістичної прагматики (мова як засіб впливу на співрозмовника, інструмент досягнення комунікативної мети), дискурсивної лінгвістики (дискурс як процес і продукт спілкування, дискурс як дидактичний засіб); психологічні засади навчання на уроці (осмислення навчальної діяльності як двостороннього процесу викладання й учіння, урахування етапів навчальної діяльності (орієнтація, планування, реалізація, контроль), передумов засвоєння знань (мотивування, мислення, увага, запам'ятовування, відтворення, рефлексія) і формування комунікативної компетентності учнів (уміння, навички, ставлення, цінності, досвід), формування в учневі мовної свідомості, мовної пильності, мовної стійкості як психологічних чинників.

У сучасній науці комунікативна парадигма освітнього процесу взагалі, і уроку зокрема, набуває особливої актуальності. Цінними для нашого дослідження стали наукові продукти, у яких унаслідують основні аспекти комунікативної дидактики, що фокусується на освітньому процесі як процесі комунікації. Сучасні дослідники [1; 2] аналізують наукові ідеї теоретика критико-комунікативної дидактики Р. Вінкеля, автора предметно-комунікативної дидактики Т. Граммеса й услід за авторськими концепціями називають такі пріоритети: 1) комунікація над інформацією; 2) розуміння над знанням; 3) ментальна, внутрішня мова над зовнішнім предметним нарративом. Відтак відбувається осмислення навчання як інтерактивного процесу, уроку – як створення контексту розуміння і діалогу між учителем та учнем, особистості вчителя – як автора й

героя уроку. Основними ознаками уроку як процесу комунікації стають діалогічність, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, практичне спрямування задля знань, досвіду, розуміння. Останні реалізуються на уроці в конкретних комунікативних актах.

На сучасному етапі розвитку освітньої наукової галузі особливо затребуваною концепція комунікативної дидактики є в наукових дослідженнях, присвячених методиці навчання іноземних мов, проте в методиці викладання української мови вона теж представлена деякими аспектами, знаходить відображення в ідеї комунікативної основи викладання української мови в школі (О. Горошкіна, М. Пентилюк, С. Караман), у науковому обґрунтуванні уроку української мови як засобу встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин учителя і учня (І. Кучеренко, М. Пентилюк), у переосмисленні ролі вчителя на уроці як комунікативної особистості й концепції формування його професійної комунікативної компетентності (Н. Остапенко, В. Руденко, О. Семенов, Т. Симоненко). Сучасні дослідники переконані в тому, що якісний навчальний процес без навичок професійної комунікації неможливий і навпаки – володіння навичками комунікації, від яких залежить рівень навченості учня, є вимогою до сучасного вчителя.

Комунікативне спрямування уроків української мови М. Пентилюк вбачає не лише в перевазі практики над лінгвістичною теорією, але й створенні таких умов, які б сприяли бажанню дітей висловлюватися, взаємодіяти із співрозмовником, впливати на нього, умов для свідомо-практичної мовленнєвої діяльності учнів [3]. Тим самим дослідниця акцентує на особливій ролі вчителя на уроці, роль якого не тільки в передаванні знань, але й в активній комунікації, умінні спонукати до навчальної діяльності, мотивувати, стимулювати, активізувати здобувачів ЗЗСО.

С. Караман переконує в тому, що основи комунікативного навчання мають бути закладені в освітню систему, адже становлення мовної особистості учня, формування навичок комунікації відбувається в навчальних комунікативних ситуаціях, створених на уроці вчителем [4]. Отже, дослідниця також непрямо вказує на необхідність комунікативної підготовки майбутніх учителів і їхньої готовності до навчального спілкування в межах уроку.

Комунікативна парадигма сучасної лінгводидактики зумовлює зміну ролі вчителя на уроці, який «із транслятора навчальної інформації стає організатором, фасилітатором (помічником) і експертом у процесі учіння» [5, с. 209], учасником комунікативного акту, який «діє в реальних комунікативних ситуаціях; виявляє високий рівень комунікативної компетентності; осмислено розвиває мовний дар; має почуття мовної самосвідомості» [5, с. 10].

У межах проблеми комунікативного підходу до освіти майбутнього вчителя спираємося на наукові погляди О. Семенова, яка вважає комунікативну компетентність учителя-словесника ключовою в загальній підготовці, адже вчитель не тільки повинен знати теоретичний матеріал, а й уміти спілкуватися в різних педагогічних ситуаціях, що забезпечує ефективне навчання на уроці через позитивну взаємодію з учнями та вплив на них [6].

Цінними для нашого дослідження є наукові міркування С. Омельчука та М. Степанової, які розглядають сучасний урок в умовах дистанційного навчання як обов'язкову, а проте віддалену взаємодію вчителя і учнів з використанням дистанційних технологій [7]. Дослідники враховують, що за онлайнового спілкування швидкість сприйняття навчального матеріалу нижча, тому задля створення оптимального комунікативного навчального простору на уроці радять використовувати різні інтернет-ресурси, що можуть бути додатковими засобами до основної комунікації вчителя на уроці.

Спостерігаємо також обґрунтування комунікативної складової сучасного уроку української мови та, відповідно, комунікативної ролі вчителя на уроці у зв'язку з концепцією «Нова українська школа». До прикладу, В. Вітюк та О. Королюк, спираючись на Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), обстоюють необхідність формування риторичної компетентності майбутнього вчителя як компонента комунікативної компетентності, оскільки вчитель на уроці має не лише грамотно подати інформацію здобувачам Нової української школи, але й переконливо аргументувати, мотиваційно й доступно захопити новим навчальним матеріалом. Окрім того, «уміти за допомогою слова презентувати, стверджувати себе, вільно та аргументовано висловлювати власну думку, впливати на співрозмовників засобами вербальної і невербальної комунікації та досягати поставленої мети» [8, с. 17]. Погоджуємося, що задля реалізації цих комунікативних завдань учитель має володіти риторичними вміннями й навичками.

У світлі концепції «Нова українська школа» Н. Голуб і О. Горошкіна увиразнюють ключові акценти сучасного уроку української мови, з-поміж яких формування вчителем світогляду носіїв мови; осмислення цілевизначення, цілереалізації, рефлексії як важливих структурних елементів уроку; навчання на основі проблеми [9]. На наш погляд, авторки наукової ідеї дають непряму вказівку на комунікативну сутність уроку української мови та необхідність комунікативної підготовки вчителя. Для успішної реалізації зазначених акцентів уроку української мови необхідні сформовані комунікативні вміння вчителя, адже результат освітнього процесу залежатиме в тому числі від розуміння необхідності формувати внутрішню потребу учня

в грамотній комунікації через мовну свідомість, мовну пильність, мовну стійкість; від умінь учителя зорганізувати комунікативну ситуацію, спрямовану на визначення цілей, їх реалізацію через систему вправ і завдань, рефлексування; від умінь учителя спроектувати проблемні навчальні ситуації і розв'язати їх. Цілком логічно, що особливу роль на уроці дослідниці відводять системі запитань як компонента акту навчального спілкування.

Незважаючи на особливе зацікавлення проблемою уроку в сучасному лінгводидактичному просторі, фіксуємо відсутність чіткого теоретичного обґрунтування уроку української мови в комунікативній парадигмі та конкретних рекомендацій з підготовки майбутнього вчителя української мови до проектування і проведення реальних уроків на засадах комунікативної дидактики. З огляду на це **за мету** ставимо теоретичне обґрунтування уроку як комунікативної події та презентацію методичних рекомендацій із системного формування професійної комунікативної компетентності майбутнього вчителя української мови.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на дослідження в галузі лінгводидактики з озвученої проблеми, ми спробували обґрунтувати власне бачення уроку як комунікативної події і запропонувати методичні рекомендації щодо формування професійної комунікативної компетентності майбутнього вчителя української мови на засадах комунікативної дидактики, де спілкування розглядається як основа навчання.

Зasadничими стали такі положення:

- урок української мови – це комунікативна подія, що зумовлена *обставинами* (офіційними, напівофіційними), *учасниками* (учитель, учні), *метою навчального спілкування*;
- урок як комунікативна подія – двосторонній процес: викладання – учіння, говоріння – слухання;
- в основі уроку як комунікативної події – *обмін інформацією* між учителем та учнями, *взаємне сприйняття* учасників комунікативного акту, комунікативна *взаємодія* задля досягнення навчального результату;

- урок української мови – **сукупність взаємопов'язаних комунікативних актів**, що залежить від передбачуваних (тип уроку, етап уроку, загальна мета уроку, локальні завдання) та непередбачуваних чинників;

- в умовах освітнього процесу глобальною метою уроку української мови є систематичне і поступове формування мовної особистості здобувача ЗЗСО, розвиток ключових та предметної компетентності з української мови; локальні завдання уроку відповідають завданням конкретних етапів уроку чи конкретних комунікативних ситуацій;

- головна роль на уроці відводиться вчителю як ініціатору навчальної комунікації, який повинен уміти змотивувати учнів, актуалізувати матеріал, повторити вивчене, систематизувати знання, підсумувати, опитати, перевірити, зробити аналіз виконаних робіт, узагальнити матеріал тощо;

- маркером комунікативної особистості вчителя української мови є сформована професійна комунікативна компетентність, що служить основою для створення продуктивних ситуацій взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Урок як комунікативна подія зумовлює реалізацію вчителем деяких власне комунікативних навичок: точно, логічно, естетично, стисло передавати інформацію; адекватно сприймати здобувачів освітнього процесу й етично реагувати в конкретних ситуаціях спілкування; позитивно взаємодіяти з учнівським середовищем і досягати комунікативної мети. Важливим у цьому є також дотримання вчителем комунікативних норм, які забезпечать уникнення комунікативних конфліктів. Удосконалення потребують ще й такі власне комунікативні вміння і навички: звернутися до учня, похвалити його (похвала учнів мотивує до вивчення), толерантно зробити зауваження, виправити мовленнєві недоліки. З-поміж професійних навичок комунікації назвемо вміння виголосити тему й завдання уроку, продумати особливості спілкування на мотивувальному етапі, зорганізувати бесіду за запитаннями, дискусію, роботу над помилками, стисло і зрозуміло пояснити новий матеріал, озвучити завдання до вправи, дотримуватися логічних переходів від одного етапу уроку до іншого, підбити підсумки уроку чи його етапу тощо.

Задля чистоти експерименту ми провели моніторинг пропонованої проблеми в аспекті усвідомлення майбутніми вчителями української мови уроку як комунікативної події та ролі вчителя на уроці як комуніканта шляхом анкетування, аналізу розгорнутих конспектів уроків та проведених уроків (фрагментів уроків) під час навчальних занять і педагогічної практики. У результаті ми дійшли висновку про недостатній рівень усвідомлення здобувачами уроку української мови як комунікативної події. Недостатнє усвідомлення здобувачами уроку як процесу спілкування, відсутність в оформлених конспектах комунікативних маркерів уроку, невміння зорганізувати комунікативні ситуації в умовах реально проведених уроків стало підставою для спеціальної роботи з відпрацювання професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови.

У який спосіб ми пропонуємо формування професійної комунікативної компетентності майбутнього вчителя української мови? Це відбувається впродовж усіх чотирьох років фахової підготовки майбутнього

вчителя, а проте найбільш оптимальні можливості має навчальна дисципліна «Методика викладання філологічних дисциплін. Методика викладання української мови». Відпрацьовувати навички навчального спілкування вчителя з учнями пропонуємо поступово на лекційних, семінарських, практичних та лабораторних заняттях через спеціальну систему теоретичного матеріалу, вправ, завдань.

З-поміж гарантованих умов формування розуміння і свідомого ставлення майбутнього вчителя української мови до уроку як комунікативної події є обов'язкове введення теоретичних засад комунікативної дидактики, основні положення якої пропонуємо озвучувати на лекції з теми «Сучасний урок української мови», зокрема про актуальність комунікативного підходу в сучасній лінгводидактиці, про урок як комунікативний феномен, про особливості уроку української мови як процесу передавання інформації, сприйняття і розуміння учнівського середовища, активної взаємодії з кожним і кожною, про роль учителя як ініціатора комунікації на уроці, який створює атмосферу співпраці, стимулює до активної розумової та мовленнєвої діяльності учнів.

На семінарських заняттях увиразнюємо аспект усвідомлення здобувачами уроку як комунікативної події, пропонуємо обговорення питань про комунікативну подію як лінгвістичне й психолого-педагогічне явище, її основні ознаки, поняття комунікативної ситуації на уроці відповідно до його етапів, комунікативного акту та його різновидів, комунікативну мету і шляхи досягнення її вчителем, урок як навчальну взаємодію вчителя і учнів, вибір учителем оптимальних комунікативних стратегій і тактик, які не лише спонукають до схематичного запам'ятовування, а й мотивують учнів до свідомого розуміння, осмислення необхідності вивчуваного матеріалу, набуття ними практичного досвіду у використанні засобів мовної системи. Проте теоретичних знань про урок як комунікативну подію недостатньо для формування професійної мовнокомунікативної компетентності майбутнього вчителя української мови. Надзвичайно важливим є формування відповідних умінь і навичок комунікації, вибору комунікативних стратегій і тактик у конкретній ситуації на уроці. Змістом і структурою навчальної програми з дисципліни «Методика викладання філологічних дисциплін. Методика викладання української мови» (Київський столичний університет імені Бориса Грінченка) передбачено низку практичних і лабораторних занять, на яких майбутні вчителі моделюють, проєктують і проводять різні типи компетентнісного уроку (або їх фрагменти) за власними розгорнутими конспектами.

У формуванні комунікативних умінь і навичок майбутнього вчителя української мови зважаємо на положення про зовнішню та внутрішню організацію уроку. Зовнішня організація – це етапи компетентнісного уроку – організаційно-мотивувальний, цілевизначення, цілереалізації, рефлексійно-оцінювальний та пояснення домашнього завдання. Кожен з етапів – окрема ситуація спілкування, що складається з кількох комунікативних актів, які мають локальні завдання: мотивувати до виконання завдань, актуалізувати знання, вивчити новий матеріал, сформувані мовленнєві вміння і навички, узагальнити розділ науки про мову, повторити вивчений матеріал, зорганізувати рефлексування, подати інструктаж до виконання домашнього завдання тощо – та підпорядковані загальній освітній меті уроку. Внутрішня організація – це оптимальне поєднання методів, прийомів, засобів, форм навчання відповідно до теми, мети, завдань, типу уроку. Комунікація вчителя виявляється в умінні озвучити й організувати роботу відповідно до названих елементів, тобто вибрати оптимальні комунікативні стратегії і тактики. Продуктивними методами, прийомами формування професійної комунікативної компетентності вчителя вважаємо дискусію, ділову гру, проблемні запитання, роботу в парах, трійках, командах, моделювання професійних ситуацій.

Організаційно-мотивувальний етап. Логічно, що основними комунікативними функціями цього етапу є мотивувальна й організаційна. За нашими спостереженнями, майбутній учитель чітко усвідомлює важливу роль цього етапу уроку, проте не завжди може дібрати точні й доречні слова, які б змотивували учня до вивчення конкретної теми, закріплення чи узагальнення навчального матеріалу тощо. Як засвідчив констатувальний експеримент, часто цей етап зводиться тільки до привітання та з'ясування настрою учнів шляхом асоціативних вправ. Зважаючи на це, у блоці «Самостійна робота» пропонуємо до виконання тренувальні завдання, спрямовані на формування вмінь змотивувати до вивчення нової теми, закріплення вивченого матеріалу, написання переказу, твору чи контрольного диктанту, до прикладу: а) *Напишіть мотивувальний текст (5–6 речень) до уроку вивчення числівника як частини мови;* б) *Поміркуйте, що може стати мотивацією до вивчення теми «Тире між підметом і присудком». Озвучте свої думки;* в) *Запропонуйте усне висловлювання мотиваційного змісту до уроку – контрольного диктанту, озвучте його в аудиторії;* г) *Поміркуйте, чи мотивує до уроку така фраза вчителя: «Діти, підготуйтеся до уроку, запропонуйте власне мотивувальне висловлення;* д) *Відредагуйте текст-мотивації до уроку написання контрольного переказу.*

Етап цілевизначення – це етап формулювання теми й мети уроку. Як засвідчило спостереження освітнього процесу, під час ділової гри – проведення уроку або його фрагменту – типовою є ситуація, коли майбутній учитель сам озвучує тему й мету уроку, а між тим існують й інші дидактичні прийоми, до

прикладу: організація бесіди, виконання короткої вправи (усної чи письмової), створення проблемної ситуації, що є маркерами комунікативного поля уроку. На цьому наголошуємо, наводимо зразки нетрадиційного озвучення теми й мети, пропонуємо інтерактивні вправи для тренування цієї комунікативної навички. До прикладу, здобувачка моделює етап цілевизначення і пропонує використання методу бесіди, який спонукає до озвучення учнями мети уроку: *Чому важливо в мовленні використовувати фразеологізми? Чи є хтось у близькому оточенні, хто їх використовує? Якої думки ви про цю людину? Яку мету ми поставимо перед собою на сьогоднішньому уроці?* У процесі роботи приходить усвідомлення вагомості цього етапу уроку як можливої двосторонньої комунікації, адже організована бесіда за запитаннями активізує розумову й комунікативну діяльність учнів, спонукає до самостійного оформлення та озвучення мети уроку.

Етап цілереалізації – це етап послідовного виконання навчальних кроків відповідно до типу уроку – від вивчення нового матеріалу до узагальнення теми, розділу. Наведемо приклади труднощів, із якими стикаються майбутні фахівці на практичних і лабораторних заняттях: однотипне пояснення нового матеріалу (учитель сам розповідає тему, учнів не залучає), невміння логічно пояснити виучуваний матеріал, низький рівень організації роботи з таблицею, що містить теоретичні відомості, а також проведення бесіди за запитаннями (невпорядкованість запитань, пропонувані запитання далекі від основної теми, некоректно сформульовані запитання, відсутність проблемних запитань), алогічність озвучених завдань до вправ, відсутність контактних, уточнювальних запитань, адресованих учням, а також комунікативних місточків між видами діяльності тощо). Задля формування комунікативних умінь пропонуємо здобувачам низку ситуаційних професійно орієнтованих завдань, які формують відповідні комунікативні вміння. До прикладу:

формуємо комунікативне вміння ставити запитання:

аналітичні, альтернативні : *Якісний шампунь чи якісна шампунь?*

навідні: *Якою частиною мови виражені підмет і присудок?* (коли учень вагається, чому ставиться тире між підметом і присудком);

- *Чи всі впоралися із завданням? Чи всім усе зрозуміло? Що незрозуміло? Чи все написано на дошці правильно?*

риторичні (щоб привертнути увагу учнів): *Чи все на дошці написано правильно? Чи всі зрозуміли?*

запитання синтетичного характеру: *Пригадайте, яка орфограма в слові... Поясніть, чому ми ставимо коми в цьому реченні;*

розвиваємо вміння логічно формулювати завдання до вправ й озвучувати їх:

1. *Відредагуйте сформульовані завдання до вправ.*

2. *Сформулюйте й озвучте завдання до тексту.*

3. *Поміркуйте, яке із запропонованих завдань матиме більший вплив на учнів: а) Запишіть речення. Підкресліть орфограми; б) Записати речення. Підкреслити орфограми; в) Запиши речення. Підкресли орфограми; г) Запишімо речення, підкреслимо орфограми.*

4. *Ознайомтеся із відеофрагментом уроку української мови. Проаналізуйте правильність вибору методу навчання на етапі вивчення нового матеріалу (на відео вчитель б хвилин озвучує новий матеріал). Поміркуйте, як ще можна зорганізувати роботу на уроці, використовуючи комунікативні технології.*

Оцінювально-рефлексійний етап – це етап підбиття підсумків. Основне на цьому етапі – зорганізувати ефективну ситуацію-рефлексію. За нашими спостереженнями, типовою є ситуація, коли майбутній учитель сам підсумовує, а отже, демонструє комунікативне вміння узагальнювати, систематизувати. Проте рефлексія вимагає самоаналізу учнів з метою самооцінювання своїх досягнень на уроці та подальшого самовдосконалення. Тож важливим є формування вмінь учителя зорганізувати комунікативну ситуацію на цьому етапі. Тренінгові завдання спрямовані на формування вмінь використовувати метод бесіди, мікрофону, незакінченого речення, оцінювання (вчитель спонукає учня схарактеризувати відповідь іншого й поставити оцінку або власну відповідь на оцінку) тощо. На наш погляд, робота в цьому напрямі знищує стереотип типового підбиття підсумків уроку та формує елементи критичного мислення в майбутнього вчителя, його бажання зорганізувати альтернативну форму спілкування з учнями.

Етап пояснення домашнього завдання. Комунікація на цьому етапі уроку не має зводитися до пропозиції вчителя записати в щоденник домашнє завдання (що часто можемо спостерігати на практиці). Учитель логічно має пояснити, як треба виконати вправи, точно висловити думку. Відповідно, на практичних і лабораторних заняттях відпрацьовуємо навичку пояснення домашнього завдання – стисло, але логічно й точно передаючи думку. Завдяки таким завданням здобувач усвідомлює вагу зазначеного етапу уроку, формує готовність до його організації.

Уважаємо, що важливу роль у процесі комунікації мають сформовані інтонаційні вміння – уміння керувати мелодикою, темпом, гучністю, тембром, що також впливає на загальний тон уроку та досягнення результату від мотивування до рефлексії. Тож на заняттях відпрацьовуємо інтонаційні навички, уміння дібрати інтонацію відповідно до типу уроку чи його етапу.

Висновки. Цілеспрямована робота у визначеному напрямі в загальній системі підготовки вчителя української мови допомагає майбутньому фахівцеві усвідомити феномен уроку як комунікативної події та роль учителя як комунікативної особистості, ініціатора процесу навчального спілкування. Системна робота з формування професійної комунікативної компетентності на засадах комунікативної дидактики засвідчила позитивні результати під час педагогічної практики: молодий фахівець свідомо продумує власну комунікацію на тому чи тому етапі уроку залежно від навчальної ситуації, демонструє розуміння підтримки позитивного емоційного тону уроку, уваги до учнів, взаємодії з ними впродовж уроку. Ситуаційні завдання, елементи ділової гри, дискусії, робота в парах, групах, аналіз і редагування уроків або їх фрагментів стали дієвим інструментом у формуванні професійних комунікативних навичок майбутніх фахівців.

Перспективним вважаємо розроблення системи комунікативних вправ для майбутніх учителів на засадах комунікативної прагматики, що спрямована не лише на формування вмінь спілкуватися в навчальних ситуаціях уроку, але й позитивно впливати на учнівське середовище задля досягнення мети й отримання високих результатів у навчанні.

Список використаної літератури

1. Александров Д. Комунікативна дидактика в діалогічній царині філософської освіти: сучасний погляд. *Versus*. 2017. 2(10). С. 24–29.
2. Чулкова Л. О. Концепція комунікативної дидактики в німецькій педагогіці. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 1. С. 274–277.
3. Пентилюк М. І. Комунікативно-діяльнісний підхід у навчанні української мови в закладах загальної середньої освіти. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 3. С. 2–8.
4. Караман С. О. Формування мовної особистості учня засобами комунікативного навчання. *Дивослово*. 2022. № 5. С. 10–15.
5. Кучеренко І. А., Петилюк М. І. Теорія і технологія сучасного уроку української мови : навч.-метод. посіб. Херсон. : Айлант, 2022. 352 с.
6. Семенов О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників у процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки*. 2021. № 2. С. 45–52.
7. Омельчук С. А., Степанова М. О. Трансформація структури сучасного уроку української мови в умовах дистанційного навчання. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Вип. 97. 2021. С. 12–21.
8. Вітюк В., Королюк О. Формування риторичної компетентності в майбутніх учителів-словесників нової української школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. Вип. 6. С. 16–21.
9. Голуб Н., Горошкіна О. Ключові акценти уроку української мови в Новій українській школі. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 4. С. 144–151.

LESSON AS A COMMUNICATIVE EVENT: FORMATION OF PROFESSIONAL LANGUAGE-COMMUNICATIVE COMPETENCE OF A FUTURE UKRAINIAN LANGUAGE TEACHER

Druzenenko Raisa

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language
Kyiv Metropolitan University named after Bohdan Khmelnytskyi

Introduction. *The article raises the issue of modern requirements for a Ukrainian language lesson, in particular a lesson as a communicative event.*

Purpose. *The purpose is to theoretically substantiate the communicative direction of a Ukrainian language lesson and the role of the teacher as the initiator of educational communication, as well as to present the concept of forming professional linguistic and communicative competence of a future Ukrainian language teacher.*

Methods. *Theoretical - analysis and synthesis of scientific literature to generalize conceptual provisions and substantiate the concept of a modern Ukrainian language lesson as a communicative event and the role of the teacher as the initiator of educational communication; empirical - observations of the educational process, conversations with applicants, questionnaires - to clarify the level of their awareness of the Ukrainian language lesson as a communicative event and identify the level of implementation of professional language and communicative competence of future teachers.*

Results. *The methodological basis of the study was fundamental research in pedagogy, didactics, linguodidactics, psychology, linguistics, which helped to understand the communicative direction of the modern Ukrainian language lesson, and therefore the relevance of the study. The study of the state of the voiced problem in modern linguodidactics made it possible to conclude that there is no theoretical justification and practical implementation of a special methodology for training future teachers of the Ukrainian language on the principles of communicative didactics. Obviously, in linguistic didactics we can observe ideas of the communicative basis of training future teachers, but they are fragmentary. In addition, as the observation of the educational process has*

shown, students only partially realize the Ukrainian language lesson as a communicative event and the communicative role of the teacher in the lesson, which led to the idea of the study.

Originality. An original concept of the formation of professional linguistic and communicative competence of a future teacher in the system of the curriculum «Methodology of teaching philological disciplines: methodology of teaching the Ukrainian language» is proposed in order to strengthen the theoretical basis and awareness of the concept «lesson as a communicative event» by applicants and to develop skills and abilities of educational communication in the lesson. The scientific basis of the concept was the provisions of communicative didactics.

Conclusion. Purposeful work in a specific direction in the general system of training a teacher of the Ukrainian language helps the future specialist to understand the phenomenon of a lesson as a communicative event and the role of the teacher as a communicative personality, the initiator of the process of educational communication. Systematic work on the formation of a teacher's professional linguistic and communicative competence with the involvement of communicative technologies and based on communicative didactics shows a high level of results during pedagogical practice: a young specialist consciously thinks through his own communication at a particular stage of the lesson, depending on the educational situation, demonstrates an understanding of maintaining students' attention and interacting with them during the lesson. Situational tasks, elements of a business game, discussions, work in pairs, groups, analysis and editing of lessons or their fragments have become an effective tool in the formation of professional communicative skills of future specialists.

Keywords: methodology of teaching the Ukrainian language, future teacher of the Ukrainian language, Ukrainian language lesson, professional linguistic and communicative competence of the teacher, communicative didactics.

References

1. Aleksandrov D. (2017). Komunikatyvna dydaktyka v dialohichnii tsaryni filosofskoi osvity: suchasnyi pohliad [Communicative didactics in the dialogic realm of philosophical education: a modern view]. *Versu*, 2(10), 24-29 [in Ukrainian].
2. Chulkina L.O. (2021). Kontseptsiiia komunikatyvnoi dydaktyky v nimetskii pedahohitsi [The concept of communicative didactics in German pedagogy]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 1, 274-277 [in Ukrainian].
3. Pentyliuk M. I. (2020). Komunikatyvno-diiialnisnyi pidkhid u navchanni ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Communicative-activity approach to teaching the Ukrainian language in secondary education institutions]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 2-8 [in Ukrainian].
4. Karaman S.O. (2022). Formuvannia movnoi osobystosti uchnia zasobamy komunikatyvnoho navchannia [Formation of the student's linguistic personality through communicative learning]. *Dyvoslovo*, 5, 10-15 [in Ukrainian].
5. Kucherenko I.A., Petyliuk M.I. (2022). Teoriia i tekhnolohiia suchasnoho uroku ukrainskoi movy : navch.-metod. Posib [Theory and technology of modern Ukrainian language teaching: teaching-methodical manual]. *Kherson. : Ailant*, 352 s. [in Ukrainian].
6. Semenoh O. M. (2021). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv-slovesnykiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of communicative competence of future teachers of literature in the process of professional training]. *Pedahohichni nauky*, 2, 45-52 [in Ukrainian].
7. Omelchuk S.A., Stepanova M.O. (2021). Transformatsiia struktury suchasnoho uroku ukrainskoi movy v umovakh dystantsiinoho navchannia [Transformation of the structure of a modern Ukrainian language lesson in distance learning]. *Pedahohichni nauky. Zbirnyk naukovykh prats*, 97, 12-21 [in Ukrainian].
8. Vitiuk V., Koroliuk O. (2024). Formuvannia rytorychnoi kompetentnosti v maibutnikh uchyteliv-slovesnykiv novoi ukrainskoi shkoly [Formation of rhetorical competence in future teachers of literature of the new Ukrainian school]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 6, 16-21 [in Ukrainian].
9. Holub N., Horoshkina O. (2024). Kliuchovi aktsenty uroku ukrainskoi movy v Novii ukrainskii shkoli [Key highlights of the Ukrainian language lesson at the New Ukrainian School]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 144-151 [in Ukrainian].



Авторське право ©2026 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 25.03.2026 р.
Прийнято редакцією 25.04.2026 р.
Опубліковано 29.05.2026 р.